

התעמלות בשבת

התעמלות בשבת

ענף ב - איסורי שבת מדין 'עובדין דחול'

הרמב"ם (הלכות שבת פ"ל ה"א) מונה את מצוות ואיסורי השבת: "ארבעה דברים נאמרו בשבת, שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים, והם מפורשים על ידי הנביאים שבתורה. זכור [מצות עשה] ושמור [מצות לא תעשה]. ושנתפרשו על ידי הנביאים, כבוד ועונג, שנאמר (ישעיהו נח, יג) וְקִרְאתָ לַשַּׁבָּת עֲנָךְ לְקָדוֹשׁ ה' מְכַבֵּד". עוד מבואר בדברי הרמב"ם (שם פכ"ד ה"א) "יש דברים שהם אסורים בשבת, אף על פי שאינם דומים למלאכה ואינם מביאים לידי מלאכה, ומפני מה נאסרו, משום שנאמר (שם) אִם תִּשָּׁב מִשַּׁבָּת רְגֶלְךָ עָשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בַּיּוֹם קִדָּשִׁי, ונאמר (שם) וְכִבַּדְתָּ מַעֲשֵׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמִּצְוַת חֲפָצֶיךָ וְדִבְרֵי דְבָר".

והנה בדברי הגמרא ורבותינו הראשונים והפוסקים, אנו מוצאים פעולות ומעשים שנאסרו כי הם 'עובדין דחול'. ויש לברר מה גדרו של איסור זה, אימתי ומדוע אסרו פעולות בשבת מדין 'עובדין דחול'. אך קודם לכן, נעיין בידי התעמלות בשבת, אשר לפי רש"י, יסודם בדין 'עובדין דחול'.

א. התעמלות היא דבר חשוב ונחוץ ביותר, ועל כך אנו מבקשים מהקב"ה שיתן לנו "חיים של חילוץ עצמות". ובספרנו **רץ כצבי** (מחשבה - חודשי השנה ח"ב, שער ד, חודש ניסן) הבאנו את דברי בעל התורה תמימה בספרו ברוך שאמר (עמ' ריב) שהסביר את הבקשה מהקב"ה, שיתן לנו כח וגבורת הגוף, וזו הכוונה ב"חילוץ עצמות", כפי שנלמד מלשון הכתוב (ישעיהו נח, יא) "וְעֲצַמְתֶּיךָ יִחְלֹץ", ופירש רש"י: "גביר עצמותיך". יחד עם זאת, במקביל **לתפילה** יש לעשות **השתדלות** ל"חילוץ עצמות", כדברי רבי יעקב עמדין בפירושו לחם שמים על מסכת אבות שהחיוב להתעמל כדי לשמור על הגוף נאמר בדברי המשנה (פ"א מ"י) "אהב את המלאכה ושנא את הרבנות. הכא במאי עסקינן, בתלמיד חכם שאינו יושב ובטל אלא עוסק בתורה תדיר, אף על פי כן מזהר לאהוב גם את המלאכה, אי נמי משום כדי חייו שלא יצטרך לבריות, ואי נמי משום בריאות הגוף... וכן הסכימו כל חכמי הטבע, שרוב חלאים הבאים על האדם בסיבת מיעוט התעמלות הם".

והנה במשנה במסכת שבת (פכ"ב מ"ו) מפורש **האיסור להתעמל בשבת**: "סכין וממשמשין אבל לא מתעמלין ולא מתגררין". ופירש רש"י (שבת קמז, ב) "סכין שמן בשבת, וממשמשין ביד על כל הגוף להנאה. אבל לא מתעמלין, לשפשף בכח, ולא מתגררין במגררת דהוי **עובדא דחול**". לפי רש"י פירוש המשנה הוא, שאין איסור לסוך את הגוף בידיים בשמן ולעסות בשבת בעדינות, לשם הנאה. אך אסור לעשות תנועות גוף בכח [התעמלות], או בכלי המיוחד לכך [מגררת], משום 'עובדין דחול'. ומבואר שהתעמלות בשבת לא נאסרה בגזירת חכמים באיסור "שבות", אלא משום 'עובדין דחול'.

להלן **בענף ב'** נרחיב את היריעה מהי ההגדרה של 'עובדין דחול' ואלו פעולות נאסרו משום 'עובדין דחול'. ההבנה הפשוטה היא, שאיסור משום 'עובדין דחול' פירושו, מעשה שאין בו איסור מצד עצמו, אלא שחכמים אסרו לעשותו בשבת כי זהו מעשה שרגילים לעשותו בימות החול ואינו "מתאים" לעשותו בשבת.

אולם הרמב"ם פירש את האיסור להתעמל בשבת, משום שההתעמלות גורמת לזיעה שהיא מעשה "רפואה" האסור בשבת מגזירת חכמים שאסרו לעסוק ברפואה משום שיבוא לידי "שחיקת סממנים" [לצורך הכנת הרפואות, ויעבור על איסור דאורייתא של טוה]. כדברי הרמב"ם בהלכות שבת (פכ"א

התעמלות בשבת

הכ"ח) "אין מתעמלין בשבת, אי זה הוא מתעמל, זה שדורסים על גופו בכח עד שייגע ויזיע, או שיהלך עד שייגע ויזיע, שאסור ליגע את עצמו כדי שייגע בשבת מפני שהיא רפואה". כלומר, לפי הרמב"ם אין איסור בעצם ההתעמלות, אלא האיסור הוא בגלל שההתעמלות גורמת להזעה כתוצאה מהפעילות הגופנית המאומצת, וזיעה היוצאת מהגוף היא רפואה לו, ולכן אסור להתעמל בשבת.

וכן נקט רבנו חננאל בפירושו במסכת שבת (שבת קמז, ב) "לא מתעמלין, פירוש פושטים ומקפלים זרועותיהם לפנייהם ואחריהם, וכן רגליהם על גבי ירכותיהם, ומחממים ומזיעים, והוא כמין מעשה רפואה ואסור".

התעמלות ללא זיעה

ב. הנפקא מינה בין פירושו של רש"י ופירושם של הרמב"ם ורבנו חננאל היא, האם מותר להתעמל בשבת כאשר אינו מתכוון להזיע.

לפי הרמב"ם ורבנו חננאל, היות והאיסור להתעמל נובע מהרפואה שיש בזיעה, אם וכאשר אינו מתכוון להזיע, לכאורה אין בכך איסור. אולם לפי רש"י, התעמלות מכל סוג שהיא אסורה משום 'עובדין דחול', ללא קשר לזיעה. וכפי שהעיר הביאור הלכה (סי' שכח סע' מב ד"ה כדי) שציין על לשון השו"ע (שם) "אין מתעמלין, היינו שדורס על הגוף, בכח כדי שייגע ויזיע", כי "זה הוא מלשון הרמב"ם בביאורו על אין מתעמלין, ורש"י שם פירש, דהיינו שמשפשף בכח, ומשמע אפילו אם אינו מזיע, והעתיקו הטור ושו"ע לעיל בשכ"ז ס"ב, ודברי השו"ע קשה לפי זה".

וכוונתו להקשות על מרן השו"ע, שמחד גיסא פסק בסימן שכ"ח כשיטת הרמב"ם: "אין מתעמלין, היינו שדורס על הגוף, בכח כדי שייגע ויזיע", והיינו שהתעמלות אסורה רק כאשר מזיע. וכמו שפירש המשנה ברורה (ס"ק קל) "כדי שייגע ויזיע, והיא בכלל רפואה". ואילו בסימן שכ"ז (סע' ב) פסק "סכין וממשמשין להנאתו על ידי שינוי, דהיינו שסך וממשמש ביחד, ולא ימשמש בכח אלא ברפיון ידים", ולא הזכיר כלל שהאיסור הוא רק כאשר מזיע, ומשמע כשיטת רש"י, שהתעמלות אסורה גם ללא קשר לזיעה, וצ"ע.

וסיים הביאור הלכה: "ולדינא כתב האליה רבה דיש לפסוק בזה כהרמב"ם, שכן הסכים הרב המגיד, ובאמת בפירוש ר"ח שלפנינו גם כן נמצא כהרמב"ם". ואכן בסימן שכ"ז, כתב המשנה ברורה (ס"ק ז) על דברי השו"ע "ולא ימשמש בכח אלא ברפיון ידים", "דהוא עובדין דחול. ועיין לקמן (סי' שכח סע' מב) במה שכתבנו שם בביאור הלכה, דלהרמב"ם מותר כל שאינו מכוון להביא עצמו על ידי זה לזיעה".

בספר ארחות שבת (פ"כ הערה רכא) רצה לחדש שגם לשיטת הרמב"ם יש לאסור בזמנינו התעמלות ללא זיעה משום רפואה: "והנה בימינו אין מטרת המתעמלים להגיע לזיעה, ואם כן אין בזה לכאורה איסור משום מעשה רפואה. ומכל מקום נראה שאין לעשות תרגילי התעמלות אם מכוון להבריא את גופו ולחזק את מזגו, דגם זה חשיב כמעשה רפואה. שהרי גם ההתעמלות הנעשית על מנת שייגע ויזיע, עניינה להבריא הגוף ולחזקו, ואם כן לא קילא התעמלות המקובלת בימינו מהתעמלות המביאה לידי זיעה".

אך דחה זאת לאור הכלל המבואר בשו"ע (או"ח סי' שכח סע' מג) שפעולה האסורה משום רפואה בשבת היא רק כאשר ניתן להגיע לתוצאה [הרפואית] גם על ידי שחיקת סממנים, ובשל כך גזרו חז"ל לאסור את הפעולה שמא ישחק סממנים. ולכן "מותר לכפות כוס מים על הטבור ולהעלותו [כוס שיש בו הבל, כגון שעירו ממנו מים חמים, כופהו על הטבור למי שחש במעי, ואוחז הכוס את הבשר ומושך אליו את המעי, ומושיבם במקומם, רש"י שבת סו, ב], ולעלות אזנים בין ביד בין בכלי [גידי האזנים פעמים שירדים למטה ומתפרקים האזנים, ומותר להעלותם, רש"י עבודה זרה כח, ב], שכל אחד מאלו אין עושים בסמנים כדי שנחוש לשחיקה, ויש לו צער מהם". ומסיבה זו הקשה המשנה ברורה (סי' שכח ס"ק קל) על פסק

התעמלות בשבת

השו"ע כשיטת הרמב"ם לאסור התעמלות בשבת כי תכליתה להזיע "והיא בכלל רפואה", כי לכאורה "כיון שאין כאן שייכות שחיקת סממנים, היה לנו להתיר". ותיכף המשנה ברורה: "דכיון שלפעמים מביאים הזיעה על החולה גם כן על ידי סממנים, חיישין שיעשה רפואה האחרת". ולפי זה כתב הארחות שבת, שאין לאסור את ההתעמלות ללא זיעה המקובלת בזמנינו, כי "אי אפשר לעשותה בסממנים, ואין בה גזירת שחיקת סממנים, כמבואר בשו"ע סעיף מג" [אך סיים למעשה: "מכל מקום אין להתירה שלא במקום צער, מטעם דהוי **כעובדין דחול** [והיינו כשיטת רש"י], וגם יש בזה **זילותא דשבתא**".]

התעמלות לבריאים

ג. בשו"ע (או"ח סי' שכח סע' לז) נפסק: "כל שאינו מאכל ומשקה בריאים, אסור לאכלו ולשתותו לרפואה. ודווקא מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא [וכן אם נפל למשכב, רמ"א שם], אבל אם אין לו שום מיחוש, מותר". וכתב המג"א (ס"ק מג) "בטור כתוב, ושותה אותו לרעבו לצמאו מותר, משמע **דאם עושה לרפואה אסור אף על פי שהוא בריא**". ופירש הפמ"ג (אשל אברהם שם) שכוונתו להיות בריא בגופו. וכדבריהם פסק המשנה ברורה (ס"ק קכ) "אם הוא עושה לרפואה, דהיינו **כדי לחזק מזגו** כתב המג"א דאפילו בבריא גמור אסור".

ועל פי זה פסק המשנה ברורה (סי' שכח ס"ק קל) בנדון התעמלות בשבת: "והשפשוף שעושים ליגיעי כח כדי להשיב כוחם ולבטל מהם עייפותם, מסתפק בשלטי גיבורים אם דבר זה דומה לרפואה ואסור, או לא. אך לפי מה שכתב המג"א (בס"ק מג) דאפילו בריא גמור אם עושה שום רפואה כדי לחזק מזגו אסור, גם בזה אין להקל".

והנה בשו"ת שרידי אש (או"ח סי' לא) דן האם מותר לעשות בשבת מאסאז', והשיב: "לפי דעתי תלוי זה במחלוקת רש"י ורמב"ם בפירוש של אין מתעמל, דלרש"י אסור לשפשף בכח, והטעם הוא משום עובדא דחול. ולרמב"ם רק אם כוונתו להזיע משום רפואה. וכבר הביא המג"א בשם השלטי גיבורים על דבר השפשוף שעושים ליגיעי כח כדי להשיב כוחם ולבטל מהן עייפות, אם דבר זה דומה לרפואה ואסור, או לא. ונדון דידן תלוי בספקו של השלטי גיבורים".

אמנם לפי הכרעת המשנה ברורה שאין להקל "לשפשף ליגיעי הכח להשיב כוחם" על פי דברי המג"א שאסר לבריא לעשות רפואה לחיזוק מזגו, נראה לאסור לעשות בשבת מאסאז', אלא במקום צער [כמו שמפורש בשו"ע ביסודה של הלכה זו שמותר לאכול ולשתות לרפואה מאכל שאינו של בריאים כדי להקל מיחושם].

ריצה והליכה למטרות בריאות

ד. הטור (או"ח סי' שא סע' ב) העתיק להלכה את דברי ספר המצוות (סמ"ק סימן רפא) "בחורים המתענגים בקפיצתם ובמרצתם, מותר". והבית יוסף (שם) הביא את דברי התוספתא (שבת פ"ז ה"ז) "אין רצים בשבת כדי להתעמל, אבל מטייל כדרכו, אפילו כל היום כולו". וכן נפסק בשו"ע (שם) "בחורים המתענגים בקפיצתם ומרצתם, מותר". והרמ"א הוסיף: "וכן מותר לטייל".

ובמשנה ברורה (ס"ק ז) הביא את מחלוקת הפוסקים האם מותר לטייל מתוך כוונה להתעמל לרפואה: "מותר לטייל אפילו אם כוונתו להתעמל ולהתחמם משום רפואה, מכל מקום שרי, כיון דלא מוכחא מילתא שעושה כן לרפואה. אבל אסור לרוץ כדי שיתחמם לרפואה, כיון דמוכחא מילתא ואסור משום שחיקת סממנים. ויש מחמירים אפילו בטיול אם כוונתו להתעמל לרפואה". כלומר, **לרוץ** כדי "להתחמם"

התעמלות בשבת

לרפואה, אסור לכל הדעות, מכיון שמוכח מהריצה, שהכוונה בה היא כדי להתרפא. אבל **בטיול** מתוך כוונה לרפואה אין הוכחה שעושה כן לרפואה, ולכן יש מתירים ויש מחמירים לאסור.

אכן, בשער הציון (ס"ק ט) כתב "אמנם ברמב"ם בהלכות שבת משמע קצת להחמיר". וכוונתו לדברי הרמב"ם [לעיל **אות א**] שאסור להתעמל בשבת, ובכלל זה "**שיהלך** עד שייגע ויזיע", משמע שהליכה מתוך כוונה לרפואה, אסורה. ועל פי דבריו נפסק בספר ארחות שבת (פרק כ הערה רכד) "נראה מדברי שער הציון הנ"ל להחמיר שלא לילך למטרת רפואה אם ניכר מהליכתו שאין זו הליכת טיול בעלמא, ובאופן שאין הדבר ניכר מהליכתו, לכאורה יש להקל, וצ"ע".

התעמלות לתענוג

ה. הלכה למעשה בנדון התעמלות בשבת, נפסק בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק יד סע' מג) "אין להתעמל בשבת וביום טוב". ועוד נפסק בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק טז סע' מ) "משחקי ריצה, קפיצה, תופסת ומחבואים, מותרים, וכן מותר לקפוץ בחבל, אבל להתעמל אסור".

ובמקורות לפסק זה (הערה קו) הובאו דברי הגרש"ז אויערבך "**ואם נהנה מן ההתעמלות עצמה יש לומר דשרי**". והוראה זו מסתמכת על דברי השו"ע (סי' שא סע' ב) "בחורים המתענגים בקפיצתם ובמרצתם, מותר". ולכן למרות האיסור על התעמלות בשבת, כאשר ההתעמלות היא **לתענוג והנאה**, יש להתיר. ועוד מצויין בהערה שם, לדברי שו"ת מלמד להועיל (ח"א או"ח סימן נג) שנשאל האם מותר להתעמל בשבת, והשיב "יש להתיר מטעם שנתבאר באו"ח (סימן שא סע' ב) דבחורים המתענגים בקפיצתם ומרצתם מותר. ובעסק ההתעמלות עיקר העסק הוא ריצה קפיצה וטיפוס, וכיון שעושים **לתענוג אין כאן איסור**".

ומבואר בדבריהם שאין איסור להתעמל כאשר נהנה ומתענג בהתעמלות, כשם שמותר לבחורים לקפוץ ולרוץ בשבת לתענוג. [אמנם בהמשך דבריו, סייג המלמד להועיל את הוראתו, וכתב שאין לאסור להתעמל בשבת רק במקום שכבר נהגו בהיתר, אך במקום שכבר נהגו באיסור, אין להתיר מחשש לדברי המג"א והמשנה ברורה [לעיל **אות ג**] שאסרו לבריא לעשות פעולות "לחיזוק מזגו"].

אולם בשו"ת אבני ישפה (ח"ב סימן לג ענף ג) דן "האם מותר לבחורים צעירים לעשות התעמלות כי הם נהנים מכך לפתח גוף חזק", והביא מחד גיסא את דברי השו"ע (סימן שכח סע' מב) שאסור להתעמל בשבת, וכתב המשנה ברורה (ס"ק כט) "רצונו לומר שפושטים ומקפלים זרועותיהם לפניהם ולאחריהם ומתחממים ומזיעים", וזהו ממש מה שאנחנו קוראים היום "התעמלות". ומאידך גיסא הביא את דברי השו"ע (סי' שא סע' ב) שמותר לבחורים לרוץ ולקפוץ לתענוג "ואם כן שמא נאמר גם לענין התעמלות, שמותר לבחורים לעסוק בזה". וכתב לחלק בין **ריצת** הבחורים לתענוג, המותרת, לבין **התעמלות** לתענוג: "אבל נראה שיש חילוק גדול בין ריצה ובין התעמלות, כי בריצה הבחור נהנה מגוף הריצה וקופץ להנאתו. אבל כאשר הבחור עושה התעמלות איננו נהנה מגוף ההתעמלות רק הוא נהנה לאחר זמן שגופו נעשה יותר בריא. וכיון שאינו נהנה מן ההתעמלות, אם כן מוכח שהוא לרפואה, ואסור".

המתירים התעמלות כאשר אינו מתכוון להזיע

ו. לעיל [**אות ה**] הובאו דברי השמירת שבת כהלכתה (פרק יד סע' מג) "אין להתעמל בשבת וביום טוב". ובהמשך דבריו כתב: "אין לעסוק בריפוי בעיסוק ואף לא בפזיזות רפיה. וגם אין לעשות תרגילים במכשירי כושר כלשהם, אבל מותר לעשות תרגילים פשוטים ביד גם אם עושה כן כדי לשכך את הכאבים". ומסתימת הדברים נראה שיש להחמיר כשיטת רש"י, שכל התעמלות, גם כשאינו מתכוון להזיע, אסורה בשבת, משום 'עובדין דחול'.

התעמלות בשבת

ואילו הילקוט יוסף (או"ח סי' שכח סע' עה) פסק "יש אומרים שאסור להתעמל בשבת גם כשאנו מזיע בהתעמלות זו, והוא מטעם עובדין דחול. ויש חולקים ואומרים שאין איסור להתעמל בשבת אלא כשמתכוון להזיע, וכגון שדורס על הגוף בכח כדי שייגע ויזיע. וטעם האיסור הוא משום גזירת שחיקת סממנים, שחכמים חששו שיבואו לשחוק סממנים כדי לגומעם בשביל להזיע אבל כל שאינו מתכוון להזיע מותר להתעמל בשבת. **והעיקר כסברא אחרונה** והמחמיר שלא להתעמל בשבת כלל, גם אם אינו מתכוון להזיע תבוא עליו ברכת טוב". ונמצא שהכריע כדעת הרמב"ם שאסור להתעמל בגלל הזיעה שהיא רפואה האסורה בשבת. ומכאן שאין איסור בהתעמלות או במאסאז' ותרגילי פיזיותרפיה שלא בכוונה להזיע.

וכפי שביאר רבי יצחק יוסף, הרב הראשי לישראל, בספרו החדש שו"ת הראשון לציון (או"ח סימן מב) "בדין עשיית מאסאז' בשבת, עיין בספר ילקוט יוסף (שבת כרך ד עמ' עט) שאם עושה בנחת ואינו מתכוון להזיע, מותר לעשות כן. אך אם ממשמש בכוח כדי להזיע לבריאותו, אסור לבריא לעשות מאסאז' בשבת, וכדין המתעמל בשבת, ומיהו בכל אופן ראוי למעט בדברים כגון אלו בשבת. וכל דין התעמלות בשבת הוא בדווקא כשהוא מזיע, שבכך דמי לרפואה בשבת, ואיכא ביה גזירת שחיקת סממנים. ואמנם בילקוט יוסף שבת כרך ב' כתבנו בסתם שאסור להתעמל בשבת, ולא חילקנו בין אם מתכוון להזיע או לא, ונמשכנו בזה אחר דברי הרב שמירת שבת כהלכתה, כמו שצינו במקורות שם. אך בשבת כרך ד' חזרנו וביארנו דין זה יותר בהרחבה, ושם העלנו למסקנא שלדעת השולחן ערוך אין איסור מעיקר הדין להתעמל בשבת אלא כשמתכוון להזיע, הא לאו הכי אין איסור".

וכן הכריע לדינא רבי בן ציון אבא שאול (אור לציון ח"ב פרק לו סע' יב) "התעמלות כדי להזיע אסורה, והתעמלות שאינו מתכוון להזיע בה אף שמתעמל על ידי כלים, כגון קפיצים ומשקולות וכדומה, מותר. וכן מותר לרוץ אם כוונתו לשמור על כושר גופני ואינו מתכוון להזיע בריצה זו. וכן מותר בשבת להתרפאות בעיסוק [פיזיותרפיה] כשאין כוונתו להזיע". ובמקורות לתשובה זו נכתב: "משמע מלשון השו"ע שהתעמלות אסורה רק במקום שמתכוון להזיע על ידה, וראה בזה באליה רבה שם ס"ק מ"ח ובביאור הלכה שם ד"ה כדי. והטעם בזה שכיון שרגילות להזיע על ידי רפואה, גזרו חכמים על כל דבר שמביא לידי זיעה, וכן כתב במשנ"ב שם ס"ק ק"ל. אבל בהתעמלות שאינו מתכוון להזיע, אין בזה איסור. ומטעם זה מותר גם לרוץ כדי לשמור על כושר גופני, אם אינו מתכוון להזיע על ידי הריצה. ואף שבב"י בסימן ש"א כתב שאסור לרוץ כדי להתחמם, וראה גם במשנ"ב שם ס"ק ז', זהו דוקא בריצה שמזיע ומתחמם בה, אבל לרוץ לשם התעמלות מותר. והוא הדין שמותר ג"כ ריפוי בעיסוק אם אין כוונתו להזיע".

וכמו כן האור לציון (שם סע' יא) התיר לעשות מסז' בשבת "ובלבד שאין מתכוון להזיע בכך", ובמקורות לתשובה זו נכתב: "בשו"ע (סימן שו סע' ז) מבואר שרפואה שאין בה ממש, כגון שאין בה משקה או מאכל, מותרת בשבת. והטעם בזה כתבו האחרונים, וכן הביא במשנ"ב (שם ס"ק לו) דלא שייך כאן גזירת שחיקת סממנים שאסרו משום גזירה זו רפואה בשבת, כיון שהגזירה אינה אלא ברפואה שיש בה ממש, כגון משקה או מאכל. ואם כן הוא הדין שמותר לעשות מסז' שזו רפואה שאין בה משקה או מאכל. ומכל מקום אם הוא מתכוון להזיע ע"י כך אסור, כמבואר בשו"ע (סימן שכח סע' מב), שהתעמלות במקום שמתכוון להזיע בה, אסור".

לסיכום: רבותינו הראשונים נחלקו בפירוש האיסור להתעמל בשבת. לפי רש"י האיסור משום 'עובדין דחול', ולפי רבנו חננאל והרמב"ם האיסור נובע מכך שכרגיל תוך כדי ההתעמלות מזיעים, וזיעה היא רפואה האסורה בשבת, גזירה משום שחיקת סממנים. ונפקא מינה ביניהם, האם מותר להתעמל בשבת כאשר אינו מתכוון להזיע. לפי הרמב"ם

התעמלות בשבת

ורבנו חננאל, אין איסור בהתעמלות כאשר לא מתכוון להזיע, אולם לפי רש"י, התעמלות מכל סוג שהיא אסורה משום 'עובדין דחול', ללא קשר לזיעה. ולהלכה:

התעמלות בשבת - בשמירת שבת כהלכתה החמיר כשיטת רש"י, ואסר את כל סוגי ההתעמלות, לרבות מאסאז', תרגילי כושר, ריפוי ועיסוק ופיזיותרפיה, גם כשאנו מתכוון להזיע, מצד הדין של 'עובדין דחול'.

בדברי המשנה ברורה מבואר שאין היתר לעשות מאסאז' בשבת, אלא במקום צער.

אולם האור לציון והילקוט יוסף פסקו כדעת הרמב"ם, שאסור להתעמל בגלל הכוונה להזיע. ולכן אין לאסור ריצה למטרות כושר גופני, מאסאז', ריפוי בעיסוק ופיזיותרפיה כאשר אינו מתכוון להזיע.

ריצה וקפיצה הנעשים לתענוג - מותרים בשבת, כמפורש בשו"ע. ובארחות שבת התיר הליכה למטרות בריאות רק כאשר לא ניכר מהליכתו שמתכוון לרפואה.

התעמלות לתענוג - הגרש"ז אויערבך התיר, כשם שיש היתר לבחורים לקפוץ ולרוץ בשבת לתענוג.

. . .

בזמן מסירת השיעור [חורף תשע"ז] שהה בביתי ידידי פרופ' יונתן הלוי, מנהל המרכז הרפואי שערי צדק בירושלים, וביקשתי ממנו חוות דעת רפואית, האם גם בימינו מכיר המדע בהפרשת זיעה כרפואה לגוף, כדעת הרמב"ם.

פרופ' הלוי השיב בדואר האלקטרוני:

שלום צביקה

בהמשך לשיחתנו, הריני לחזור ולומר שלעניות דעתי מנגנון ההזעה בעת מאמץ גופני איננו בבחינת רפואה, אלא בבחינת תופעה פיזיולוגית נורמלית המסייעת לשמירת חום גוף תקין, בדיוק כמו שעליית קצב הדופק בעת מאמץ גופני מסייעת להספקת דם מוגברת לאיברים המעורבים במאמץ הגופני, ואף היא בבחינת תופעה נורמלית, ואינה בבחינת רפואה.

מקווה שהבהרתי את דעתי ואשמח להרחיב אם יש צורך.

יונתן

חוות דעת זו, מעלה לדיון את השאלה, האם בעקבות זאת שכיום המדע אינו מכיר בהפרשת זיעה כרפואה, יהיה מותר להתעמל בשבת גם כשכוונתו להזיע, היות ואין זה מעשה של רפואה שנאסר בשבת. יתכן שדברי הרמב"ם היו נכונים לשעתו, וכפי שידוע

התעמלות בשבת

שמאז תקופת חז"ל והרמב"ם ועד ימינו "השתנו הטבעים", ואולי כחלק משינוי הטבע וגוף האדם, בזמנינו, ההזעה איננה בבחינת רפואה. ולמעשה ברור כי חידוש זה צ"ע לדינא, ומסור להכרעת פוסקי ההלכה.

ענף ב

עובדין דחול

ממוצא דברי רש"י שאסר התעמלות בשבת משום 'עובדין דחול', נפנה לברר נושא הלכתי זה, שיש בו קושי גדול להגדיר בבירור, אימתי ומדוע אסרו פעולות מסוימות בשבת מדין 'עובדין דחול'.

'עובדין דחול' בסוגיות הגמרא

ז. במסכת שבת יש הלכות רבות, שהמכנה המשותף שלהן הוא האיסור לעשות מעשה הנחשב 'עובדין דחול', דהיינו מעשה שרגילים לעשותו ביום חול. תחילה נציין מספר דוגמאות, ולאחר מכן את דברי הפוסקים שניסו להגדיר את האיסור ולמצוא כלל, אימתי אסרו חז"ל לעשות בשבת מעשה משום 'עובדין דחול'.

• **הצלת יין ושמן מחבית שנשברה** - במשנה במסכת שבת (פכ"ב מ"א) מובא: "חבית שנשברה מצילין הימנה מזון שלוש סעודות, ובלבד שלא יספוג". ובגמרא (שבת קמג, ב) מבואר טעם האיסור "לא יספוג ביין ולא יטפח בשמן, **שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול**". כלומר, כאשר חבית יין או שמן נשברה בשבת, מותר "להציל" יין ושמן לצורך אכילת שלוש סעודות, בתנאי שלא יעבור על איסור. ולכן אסור "לספוג" את היין כי עובר על איסור "סוחט", ו"לטפח" את השמן, כי יש בפעולה זו משום 'עובדין דחול', כמו שפירש רש"י: "ויטפח, מכניס בו כפו והשמן נדבק בה ומקנחו בשפת הכלי, ואסרוה משום **עובדין דחול**". דין זה נפסק להלכה בשו"ע (או"ח סימן שלה סע' א) "חבית שנשברה מצילין ממנה מזון שלש סעודות אפילו בכלים הרבה וכו', ובלבד שלא יספוג, דהיינו שלא ישים הספוג במקום היין לחזור ולהטיפו, גזירה שמא יסחוט. ואפילו אם יש לו בית אחיזה דליכא חשש סחיטה, אסור, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ולא יטפח בשמן להכניס ידו ולקנחה בשפת הכלי". וכתב המשנה ברורה (ס"ק ד) שהאיסור לטפח בשמן הוא משום 'עובדין דחול'.

• **תליית משמרת לסינון יין מהשמרים שבתוכו** - במשנה במסכת שבת (פ"כ מ"א) מבואר האיסור לתלות בשבת "משמרת" המסננת את השמרים מהיין, ובגמרא (שבת קלח, א) הסביר אב"י את טעמו "מדרבנן היא, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול". ופירש רש"י: "קאסרי לה חכמים דמתניתין, דלא שבקינ ליה למיתליה, למיעבד עובדא דחול". וביאר הרמב"ן (שבת שם) את כוונת רש"י "דלאו משום

התעמלות בשבת

[איסור עשיית] אהל ארעי [שנעשה בפתיחת ה"משמרת"] הוא אלא שלא יתקן לשמר בקביעות כחול". וכן נפסק בדברי הרמב"ם (הלכות שבת פכ"א הי"ז) "וכן אסור לתלות את המשמרת כדרך שהוא עושה בחול, שמא יבוא לשמר".

• **ליקוט פירות שנתפזרו בחצר -** במסכת שבת (קמג, ב) "תנו רבנן נתפזרו לו פירות בחצר, מלקט על יד על יד ואוכל, אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול". דין זה נפסק בשו"ע (סימן שלה סע' ה) "נתפזרו לו פירות בחצר, אחד הנה ואחר הנה, מלקט מעט מעט ואוכל, ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה. ואם נפלו במקום אחד, נותן אפילו לתוך הסל, אלא אם כן נפלו לתוך צרורות ועפרורית שבחצר שאז מלקט אחד אחד ואוכל, ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה". וביאר המשנה ברורה (ס"ק יז) "**דזה הוי כעובדא דחול** כשמקבצן ונותן לתוך הסל, משא"כ כשנפלו במקום אחד אך כשמלקטן מתוך צרורות ועפרוריות, מחזי תמיד כעובדא דחול כשנותן בסל, ואסור" [על פי האמור, חידוש הראשון לציון רבי מרדכי אליהו בספרו (מאמר מרדכי סימן קג) "בשמחת תורה היה מנהג לזרוק לילדים שקדים, אגוזים או חיטה קלוייה וכן סוכריות. ולכאורה כיצד הילדים אוספים אותם בכיסהם, הרי זה דומה למבואר באיסור אסיפת הפירות שנתפזרו. וממילא על פי זה אין לילדים לשים את מה שאוספים לתוך כיסם או לתוך קופסא או ניילון, וכן דעת כף החיים (סי' שלה ס"ק כח) שלדעת השולחן ערוך אין לשים לתוך חיקו או לתוך בגדיו. אלא שהביא (שם ס"ק לא) שבמקום שמחה של מצוה, אפשר להקל לילדים לאסוף אף לסלים ולקופות. ועם כל זה מיעצים לקטנים לאסוף ולהניח לתוך כיסם, ואם אין להם מקום, יעבירו מכיסם לכיס ניילון"]].

'עובדין דחול' בדברי הפוסקים

ח. מלבד האיסור בדברי הגמרא של 'עובדין דחול', מצאנו בדברי הראשונים והאחרונים, פעולות שונות שנאסרו לעשותן בשבת משום 'עובדין דחול', נציין חלק מהן:

• **חיתוך גבינה בכלי המיוחד לכך -** בשו"ע בהלכות טוחן בשבת (או"ח סי' שכא סע' י) נפסקו דברי הריב"ש (סימן קפד) "אסור לגרור הגבינה בשבת במורג חרוץ בעל פיפיות שקוראים ראליו"ו [פומפיה grater]. וביאר המשנה ברורה (ס"ק לו) "דכיוון שהכלי מיוחד לכך, הרי זה דרך חול, ודמי לשחיקת תבלין במכתשת, והוא הדין בכלי אחר מיוחד לכך".

• **רכיבה על אופניים בשבת -** בשו"ת רב פעלים (ח"א סימן כה) נשאל האם מותר לרכב על אופניים בשבת ויום טוב, או לא, והשיב: "**יש להתיר לרכב** בין בשבת בין ביום טוב בתוך העיר שיש בה עירוב, דליכא בזה זלזול משום עובדין דחול, כיון שהוא בתוך העיר שיש בה עירוב, דכל העיר נחשבת כרשות היחיד, דיש לסמוך על המתירים בזה בפירוש". וכן מבואר בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סימן יג) שכתב שאין לאסור לרכב על אופניים בשבת משום "עובדין דחול", כי "על פי הסברא לא ידעתי מאי עובדא דחול שייך בזה, וגם אין לנו לחדש גזירות ואיסורים מדעתינו".

אולם בשו"ת ציצ אליעזר (ח"א סימן כא אות כז) כתב: "נראה פשוט שאסור לנסוע בשבת או יום טוב באופניים אפילו בתוך התחום מג' טעמים: [א] גזירה שמא יצא חוץ לתחום. [ב] **משום עובדין דחול** דיש בזה עשה של תורה, כנ"ל בשם הרמב"ם והחתם סופר. [ג] נוסף לזה יש בזה גם הגזירה של שמא יתקן מנא, שבהרבה פעמים מתפוצץ הגומי מסביב לגלגל ויבוא לתקן אותו במילוי אויר בגומי וכדומה".

'עובדין דחול' - איסור "עשה של תורה"

ט. בדברי הציץ אליעזר נתבאר, כי איסור 'עובדין דחול' הוא "איסור עשה של תורה" לדעת הרמב"ן והחתם סופר. שומה עלינו להרחיב בהסבר הדברים.

התעמלות בשבת

הרמב"ן בפרשת אמור על הפסוק (ויקרא כג, כד) "דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּאֶחָד לַחֲדָשׁ יְהִי לָכֶם שַׁבָּתוֹן זָכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ", הביא את דברי המכילתא (בא פרשה ט) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה (שמות יב, יז) למה נאמר, והלא כבר נאמר (שם פסוק טז) כָּל מְלָאכָה לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם. אֵין לִי אֵלָּא דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם מְלָאכָה, דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת מִנִּין, תִּלְמוּד לומר ושמרתם את היום הזה, לְהַבִּיא דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת". וביאר הרמב"ן: "והנה ידרשו **"שבתון" לשבות בו לגמרי אפילו מדברים שאינם מאבות מלאכות ותולדותיהן**".

והוסיף: "ונראה לי שהמדרש הזה לומר שנצטוונו מן התורה להיות לנו מנוחה ביו"ט אפילו מדברים שאינם מלאכה, לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות ולמלא החביות יין, ולפנות הכלים וגם האבנים מבית לבית וממקום למקום, ואם היתה עיר מוקפת חומה ודלתות נעולות בלילה יהיו עומסים על החמורים, ואף יין וענבים ותאנים וכל משא יביאו ביו"ט, ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר, ותהיה החנות פתוחה והחנווני מקיף והשולחנים על שלחנם והזהובים לפניהם, ויהיו הפועלים משכימים למלאכתם ומשכירים עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהן, והותרו הימים הטובים האלו, ואפילו השבת עצמה, שבכל זה אין בהם משום מלאכה. לכך אמרה תורה **"שבתון"**, שיהיה **יום שביתה ומנוחה, לא יום טורח**. וזהו פירוש טוב ויפה". ומבואר בדבריו שמלבד החיוב לשבות מעשיית ל"ט מלאכות בשבת, יש חיוב נוסף הנלמד מהפסוק **"שבתון"**, שהשבת צריכה להיות **"יום שביתה ומנוחה"**, לשבות בו לגמרי **מכל טרחה ועמל**, אפילו **מדברים שאינם מאבות מלאכות ותולדותיהן**".

והנה בשבת יש איסור מדברי קבלה "מִמַּצּוֹא חֶפְצָךְ וְדָבָר דָּבָר", המבואר בדברי הרמב"ם (הלכות שבת פכ"ד ה"א) "יש דברים שהם אסורים בשבת אף על פי שאינם דומים למלאכה ואינם מביאים לידי מלאכה, ומפני מה נאסרו, משום שנאמר (ישעיהו נח, יג) אִם תִּשָּׁב מִשְׁבֶּת רַגְלְךָ עֲשׂוֹת חֶפְצֶיךָ בַּיּוֹם קֹדֶשׁ יִקְרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לְקֹדֶשׁ ה' מְכַבֵּד וְכֹבֵדוֹתָו מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמַּצּוֹא חֶפְצָךְ וְדָבָר דָּבָר. לפיכך אסור לאדם להלך בחפציו בשבת, ואפילו לדבר בהן, כגון שידבר עם שותפו מה ימכור למחר או מה יקנה או היאך יבנה בית זה ובאי זה סחורה ילך למקום פלוני, כל זה וכיוצא בו אסור, שנאמר וְדָבָר דָּבָר, דיבור אסור, הרהור מותר". וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' שו סע' א) "ממצוא חפצך, חפצך אסורים אפילו בדבר שאינו עושה שום מלאכה, כגון שמעין נכסיו לראות מה צריך למחר או לילך לפתח המדינה כדי שימחר לצאת בלילה למרחץ".

ובהמשך לדברים אלו כתב הרמב"ם (פכ"ד ה"ב) "אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול. ומפני מה נגעו באיסור זה, אמרו, ומה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהיה הילוך בשבת כהילוך בחול, ולא שיחת השבת כשיחת החול, שנאמר וְדָבָר דָּבָר. קל וחומר שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול, כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפינה לפינה, או מבית לבית, או להצניע אבנים וכיוצא בהן, שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטל הטעם, שנאמר בתורה (דברים ה, יד) לִמְעַן יָנוּחַ". מבואר איפוא, כי מהפסוק "מִמַּצּוֹא חֶפְצָךְ וְדָבָר דָּבָר" נלמד איסור לעשות דברים "שאינם דומים למלאכה ואינם מביאים לידי מלאכה", אך הם מעשים שבעשייתם עלול יום השבת להפוך להיות כאחד מימי החול.

על פי דברי הרמב"ן הנ"ל כתב בשו"ת חתם סופר (ח"ו ליקוטים סימן צז) כי איסור "מִמַּצּוֹא חֶפְצָךְ וְדָבָר דָּבָר", שמקובל שהוא אסור מדברי קבלה "שורשו פתוח עלי איסור דאורייתא שבת שבות כמו שכתב רמב"ן בפרשת אמור".

ומתוך כך אסר החתם סופר נסיעה בקרון רכבת המונהג על ידי נכרים בשבת, כי "הנוסעים בדאמפף וואגגן [רכבת] אינו שובת, וגופו נע ונד, ואי אפשר לו לעסוק בעסקי שבת בשבתו אשר רגיל בהם בביתו, ואיסור גמור הוא אפילו מדאורייתא להרמב"ן הנ"ל, ומפורש בדברי קבלה אם תשיב משבת רגליך וגו' ממצוא חפצך, כנלע"ד פשוט וברור". הנסיעה ברכבת, לפחות ברכבות הראשונות שהומצאו [עליהם דן החתם סופר], לא היתה נוחה ונעימה כלל ועיקר, גופם של היושבים בקרונות "נע ונד", ולא היה ביכולתם

התעמלות בשבת

לקיים את מצוות המנוחה והשביתה בשבת כדבעי, ועל כן לדעת החתם סופר על פי הרמב"ן יש לחשוש בזה לביטול קיום מצות "שבתון" ואיסור "ממצוא חפצך".

נמצאנו למדים מהאמור לעיל, כי החתם סופר סבר שיש ללמוד מדברי הרמב"ן שפעולות שאינן מלאכות נאסרו בשבת מהתורה, מהפסוק "שבתון". ומדברים אלו הסיק הציץ אליעזר שהרמב"ן והחתם סופר סברו שכל מעשה שהוא 'עובדין דחול', הוא "איסור עשה של תורה".

וכן נלמד מדברי הרמב"ם כי הפסוק "מִמָּצוֹא חֶפְצְךָ וְדָבָר דָּבָר" הוא מקור לאיסור לעשות דברים "שאינם דומים למלאכה ואינם מביאים לידי מלאכה", אך בעשייתם עלול יום השבת להפוך להיות כאחד מימי החול. ובכלל זה מה ש"אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול, כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו, ויבוא להגביה ולתקן כלים מפינה לפינה, או מבית לבית, או להצניע אבנים וכיוצא בהן, שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו, ונמצא שלא שבת ובטל הטעם, שנאמר בתורה (דברים ה, יד) לְמַעַן יָנוּחַ".

[בהטעמת הדברים כתב רבי לייב מינצברג, ראש ישיבת המתמידים בירושלים, בספרו בן מלך (שביתת השבת, עמ' קפה) "שורש איסור 'עובדין דחול' יש לומר לכאורה כי הוא נובע מרעיון 'מנוחת השבת' שבפרשת 'אך את שבתותי תשמורו' בכי תשא. דהיינו שאפילו עניינים שאין בהם טורח ומלאכה, אבל מכיון שרושם המעשה יש בו משום רוח של פעילות ואופי של חול, הרי זה פוגע באופי המנוחה ופוגם בשלוותו של היום. אכן על פי מה שנתבאר שאיסורי 'הילוך' 'ממצוא חפצך' 'ודבר דבר' נובעים מדין כבוד השבת. שכבוד היום מחייב שיהיה אופי מיוחד לכל עשיותיו של היום, נראה שמכאן נלמד גם איסור זה של עובדין דחול, שהוא מדין כבוד השבת. ומהאי טעמא מצינו דמקילין באיסורים אלו לצורך מצוה וכו', כיון שאין איסורים אלא משום כבוד, ואין בהם משום לתא דמלאכה"].

הנה כי כן, נוכחנו לראות דוגמאות רבות מדברי הגמרא והפוסקים לפעולות שנאסר לעשותן בשבת משום 'עובדין דחול', וצריך עיון מהי ההגדרה של איסור זה, ואימתי נאסר לעשות מעשה משום 'עובדין דחול'.

. . .

'עובדין דחול' - איסור "בעצם" או גדר שלא יבוא לעשות מלאכה

י. בהגדרת האיסור משום 'עובדין דחול', יש לחקור האם האיסור הוא סייג וגדר של חז"ל שנובע מחשש לפעולות שעלולות לגרום לאיסור מלאכה בשבת, או שזו תקנה לאסור פעולות שבעשייתם עלול יום השבת להפוך להיות כאחד מימי החול הנלמדת מהפסוק "מִמָּצוֹא חֶפְצְךָ וְדָבָר דָּבָר".

מדברי רש"י ותוספות נראה שנקטו כי גדר 'עובדין דחול' הוא איסור "בעצם" שאינו נובע מהחשש שעלול לעשות מלאכה. רש"י פירש את האיסור לסנן יין בסודר בשבת (שבת קלט, ב) מחשש "שלא יעשה גומא מן הסודר בפי הכלי כי עובדא דחול. אי נמי, אתי לידי סחיטה". כלומר, איסור 'עובדין דחול' הוא איסור "בעצם" ולא איסור מחשש שיבוא לידי מלאכה דאורייתא של סחיטה. והתוספות (קמג, ב ד"ה חבית) כתבו שאסור לספוג את היין מהחבית שנשברה "אפילו יש לו עור בית אחיזה, דליכא חשש סחיטה, כדמפרש בגמרא שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול". וגם מדבריו משמע ש'עובדין דחול' הוא איסור "בעצם" ולא מטעם גזירה שיבוא לידי מלאכה דאורייתא של סחיטה.

וכן מצינו בדברי הרמב"ם (הלכות שבת פכ"ד הי"ב; הובא לעיל אות ט) בנדון האיסור "לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול", ש'עובדין דחול' הוא איסור "בעצם" שנלמד מהפסוק "מִמָּצוֹא חֶפְצְךָ וְדָבָר דָּבָר".

התעמלות בשבת

חֲפֶצֶךָ וְדָבָר דְּבָרָה" לאסור לעשות דברים "שאינם דומים למלאכה ואינם מביאים לידי מלאכה", היות ובעשייתם עלול יום השבת להפוך להיות כאחד מימי החול.

מאידך גיסא כתב הרמב"ם (אגרות ושו"ת הרמב"ם, דף מ"ב ע"ב) שגדר 'עובדין דחול' אינו איסור "בעצם" אלא איסור מתוך חשש למעשה שירגיל את האדם לעשות מלאכה אסורה. הרמב"ם נשאל האם מותר לתלות מצנפת בשבת, מחשש איסור עשיית אוהל ארעי או 'עובדין דחול', כשם שמצאנו שאסור לתלות "משמרת" בשבת [לעיל אות ח]. והשיב: "והנה למדת שהאיסור מדרבנן הוא תליית המשמרת לפי שהמשמרת עושה מלאכה וחייב סקילה, לפיכך אסור תלייתה ודכוותא אמרינן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. אבל תליית המצנפת וכיוצא בהן מותר, לפי שאין עושים בהן מלאכה שחייבים עליה סקילה, ולא אמרינן בכי הני שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. **אם כן לא יאכל כדרך שהוא אוכל בחול ולא יסב כדרך שהוא מיסב בחול**, זה דבר ברור הוא למבין, **שאין אתה מוצא לעולם דברים שאסרו חכמים משום שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה**, כגון מי שנשברה לו חבית של יין לא יספג בין או יטפח בשמן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שאם תתיר לו שמא יבא לידי סחיטה. נתפזרו לו פירות בחצרו לא יתן לתוך הסל או לתוך הקופא שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול שאם תתיר לו שמא יבא לידי עימור. וכן בתליית המשמרת שמא יבא לשמור, אבל תליית המצנפת וכיוצא בהן מותר, ולא אסרוהו חכמים שאין שם דבר לחוש שמא יעשה".

ברור מכאן שאיסור 'עובדין דחול' נאמר רק על פעולה שעלולה להרגילו לעבור על איסור, כגון תליית "משמרת" או ספיגת יין ושמן העלולים לגרום לעבור על איסור תורה של אוהל וסחיטה. וכמו שפסק הרמב"ם בנדון מי שנשברה לו חבית של יין או שמן (הלכות שבת פכ"ב הט"ז) "ובלבד שלא יספוג בין או יטפח בשמן, שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול **שמא יבוא לידי סחיטה**". ובנדון תליית ה"משמרת" (שם פכ"א ה"ז) "וכן אסור לתלות את המשמרת כדרך שהוא עושה בחול **שמא יבוא לשמר**".

והיה מקום לומר ששיטת הרמב"ם היא שיש ב' גדרים באיסור משום 'עובדין דחול', גם איסור "בעצם" וגם איסור מחשש מלאכה. אלא שלכאורה לא משמע כן מדבריו בתשובה "זה דבר ברור הוא למבין שאין אתה מוצא לעולם דברים שאסרו חכמים משום שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה". ונראה שאיסור 'עובדין דחול' הוא רק מחשש עשיית מלאכה אסורה, וצ"ע.

יא. החלוקה בין 'עובדין דחול' בגדר "איסור בעצם" לבין 'עובדין דחול' שהוא איסור מחשש לעשיית מלאכה מדאורייתא, נמצאת בפרי מגדים (סי' שו אשל אברהם ס"ק טז) שכתב: "והו' יודע, בשבת יש שאסרו חז"ל משום שלא יבוא לידי מלאכה דבר תורה, והוא נקרא שבות. וזה לא הותר אף במצוה אם לא שבות דשבות. אבל מה שאסרו משום 'ממצוא חפצך' ודבר דבר' **שאין בו לתא דמלאכה**, היתירו במצוה. **ויש שאסרו משום עובדין דחול**, והיינו הך. ומיהו יש **עובדין דחול משום מלאכה**, אין תולין משמרת שיבוא לשמר, ובמגיד משנה הגירסא בגמרא 'חייב מכת מרדות', ובפרק א' ברמב"ם (הלכה ב-ד) כל מקום שנאמר העושה פטור, לוקה מכת מרדות והוא **הרחקה ממלאכה**, וכל מקום שנאמר אין עושין כך וכך. מדכתב הרחקה ממלאכה. משמע הא ממצוא חפצך ודבר דבר שהוא לא משום לתא דמלאכה, אין לוקה".

הרי לנו בדבריו שני הגדרים של 'עובדין דחול':

[א] "איסור בעצם" הנלמד מהפסוק "מִמְצֹא חֲפֶצֶךָ וְדָבָר דְּבָרָה", כדוגמת הנדון עליו נסבו דברי הפמ"ג, נובעים מפסק השו"ע (או"ח סי' שו סע' ז) "מותר למדוד בשבת מדידה של מצוה". האיסור למדוד בשבת הוא משום 'עובדין דחול', ולכן היתירו למדוד לצורך מצוה, כפי שביאר המשנה ברורה שם (ס"ק לד) "ואע"ג דלא הותר שבות אפילו במקום מצוה, שאני מדידה דלא הוי איסור כל כך אלא משום דהוי

התעמלות בשבת

כעובדא דחול, ולהכי שרי במקום מצוה". והאיסור למדוד הוא איסור מצד עצמו, ולא מחשש שיבוא לידי מלאכה אסורה.

[ב] איסור מחשש שיבוא לעשות מלאכה אסורה, כדוגמת האיסור לתלות "משמרת" שהוא "הרחקה ממלאכה" - בניית אוהל ארעי בשבת.

'עובדין דחול' - מעשה הדומה למלאכה ומעשים שיש בהם טירחא

יב. התפארת ישראל בחיבורו 'כלכלת השבת' - הקדמה למסכת שבת, חילק את האיסור של 'עובדין דחול' לשלושה סוגים, ובדבריו התחדשו הגדרות נוספות מהו איסור 'עובדין דחול'.

שלושת הסוגים הם:

[א] חכמים אסרו הדבר משום **דדומה** לאחד מהל"ט מלאכות. [ב] או משום **שמא על ידי כך יבוא** לעשות מלאכה. [ג] או משום **טרחא יתירתא**, וכולם נכללים בשם שבות.

התפארת ישראל מפרט את החלוקה הנ"ל:

"[א] כגון בורר שהוא אחד מל"ט מלאכות, ותולדתו המזקק משקה משמרו. ואסרו לזקק משקה מזוקק בסודרים שיש בהן כעין גומא, מדמחזי כמלאכת משמר, והוי ליה עובדין דחול, גזירה שמא ישמר. זהו האופן הראשון שזכרנו". כלומר, חכמים אסרו לעשות מעשה **הדומה** למלאכה אסורה, גם כשאין חשש שממעשה זה עלול לעשות מלאכה אסורה, כדוגמת זיקוק משקה המזוקק בסודר, שאין חשש שיבוא לאיסור בורר, שהרי המשקה מזוקק כבר, אך היות ופעולת הזיקוק **דומה** למלאכת זיקוק של איסור בורר, אסרו חכמים.

"[ב] 'האי מאן דסלית סילתא', רצה לומר מבקע עצים דקים להבעיר אש, חייב משום טוחן (שבת עד, ב). והחוטב עצים לחתיכות גדולות, אף דבכהאי גוונא לא דמי לטוחן, אסרוהו מדמחזי כעובדין דחול (מג"א סימן שיד ס"ק י"ד), משום דכל המסלת סלתא מחטב עצים גסים תחילה, ויבוא על ידי כך לסלת באמת סלתא [ולעבור על איסור טוחן מדאורייתא]. וכן כשנתפזרו לו פירות בחצר מלקט על יד ואוכל, אבל לא ילקטם יחד לתוך הסל, מדעביד עובדא דחול, ושמא יכבשם יחד בהסל, ויתחייב משום מעמר (שבת קמג, ב). זהו האופן השני שזכרנו" - דהיינו איסור מחשש שיבוא לעשות מלאכה אסורה.

"[ג] מפני ד' וה' קופות של תבואה ושל קש מפני האורחים, ולא יותר, משום טירחא יתירתא (שבת קכו, ב). וכן המביא כדי יין וכדומה לא יביאם בסל או בקופה, משום טירחא (כביצה דף ל, א). כל זה מהאופן הג' שאמרנו"

והנה בדברי רש"י, תוספות, הרמב"ם והפרי מגדים שהובאו לעיל, נאמרו שתי הגדרות לאיסור 'עובדין דחול':

[א] סייג וגדר של חז"ל לעשות פעולות שיש חשש שבעקבותיהם עלול לעבור על איסור.

[ב] יש פעולות שאסרו חכמים כי בעשייתם עלול יום השבת להפוך להיות כאחד מימי החול.

בדברי כלכלת השבת התחדשו שתי הגדרות נוספות, אימתי אסרו חכמים לעשות פעולות משום 'עובדין דחול'.

[א] חכמים אסרו הדבר משום **דדומה** לאחד מל"ט מלאכות שבת.

[ב] חכמים אסרו לעשות פעולות שיש בהם **טרחא יתירתא** כי יש בזה 'עובדין דחול'.

התעמלות בשבת

'עובדין דחול' - כשהמלאכה נעשית על ידי זה טובה כמלאכה שעושים ביום חול

יג. הגדרה נוספת מהו איסור 'עובדין דחול', מבוארת באגרות משה (או"ח ח"ד סימן עד דיני טוחן אות ד).

האגרות משה נשאל "האם מותר לחתוך גבינה או ביצים בכלים המיוחדים לכך, ובכלל מה הכללים של **עובדא דחול**". והשיב: "עובדא דחול הוא, **שהמלאכה נעשית על ידי זה טובה כמלאכה קבועה דעושין בחול**, ולא ניכר ענין **עשיית עראי** שנעשית בלא קפיידא כל כך על המלאכה שתעשה יפה. ולקטית פירות שנתפזרו (סי' שלה סע' ה; לעיל **אות ז**) ודאי זהו המלאכה שעושים בלקטית פירות להטמינם, שמלקטם לסל וקופה, וגם מן השדות עושים כן, והטעם דעובדא דחול בזה מפורש בהביריתא בשבת (קמג, ב)".

לדעת האגרות משה, כאשר ניתן היה בשבת לעשות מעשה בדרך **ארעי**, ומעשה זה נעשה באותה דרך **שהמלאכה נעשית בקביעות ביום חול**, אסרוהו חז"ל משום 'עובדין דחול'. ולכן אסור לחתוך את הגבינה בכלי חיתוך מיוחד [פומפיה], כי פעולה זו מוכיחה את הרצון לעשות את המלאכה טובה כמלאכה הקבועה שעושים ביום חול. לעומת זאת, חיתוך גבינה וביצים בכלים מיוחדים נעשה אך ורק מתוך מטרה **להקל** על פעולת החיתוך, ולא כדי שהחיתוך יהיה **טוב** כמלאכה קבועה, ולכן אין בכך איסור משום 'עובדין דחול'.

ובשו"ת ודברת במ (או"ח סימן קכג) הביא את דברי האגרות משה, וכתב: "מכל זה נראה דעובדין דחול שייך בדבר דנראה כלא מקפיד על מלאכה כלל, דעושה באופן ששייך לחול או באופן הקבוע, או בדבר שעושים בחול. ובשבת צריך למעט בכל דבר שעושה בנוגע לדבר ששייך למלאכה, אף על גב דעושה באופן המותר. ושמעתי ממוה"ג ראש הישיבה ר' דוד פיינשטיין, שעובדין דחול משמע דווקא **נראה שעוסק במעשה חול**, אבל "טוט בראש" tooth brush [מברשת שיניים] בלי דבר הממרח וכלי מים [דליכא חשש סחיטה] אינו נקרא מעשה חול. ואפשר דגם האגרות משה (או"ח ח"א סי' קיב) לא דווקא, ומה שכתב שם שצריך לייחד כלי מיוחד לשבת, אינו אלא חומרא בעלמא, דבסברא לא שייך בכהאי גוונא עובדין דחול".

וכמו כן התיר בספר שמירת שבת כהלכתה (פ"ו סע' ג) להשתמש בשבת ב"מקצץ ביצים" [שורה של להבים המרוחקים זה מזה ומותקנים במסגרת אותה לוחצים על גבי בית קיבול בגודל ביצה כשהביצה נתונה בבית הקיבול, והיא נחתכת לפרוסות כמספר הלהבים]. ובביאור החילוק בין חיתוך בפומפיה לחיתוך במקצץ ביצים, אמר הגרש"ז אויערבך (הובא שם הערה יב) "כי הפומפיה היא כלי שבעלי החנויות רגילים להשתמש בו למלאכתם, ולכן אסור משום עובדין דחול, משא"כ מקצץ ביצים שהוא מחובר מכמה סכינים רגילות, הרי הוא כשאר כלי הסעודה".

מנגד, בפסקי תשובות (סי' שכא אות יג) הביא, כי בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סימן נג) כתב שיש לחשוש לשימוש במקצץ ביצים משום 'עובדין דחול', והוסיף: "ובפשטות נראה שאין כוונתו לאסור לפי ההגדרות ההלכתיות של עובדין דחול", אלא כעין 'עשו סייג לתורה' לחיזוק גדרי השבת שלא להשתמש במכשירים לסוגיהם כעין 'עובדין דחול', ודו"ק".

לאמתו של דבר, לאחר עיון מדברי הראשונים והאחרונים שהובאו לעיל, נדמה כי הקושי להגדיר בבירור אימתי ומדוע אסרו פעולות מסויימות בשבת מדין 'עובדין דחול', נותר בעינו.

ולכן כאשר **חדשות לבקרים** מיוצרים כלים ומכשירים, ומתפתח דיון תורני האם מותר או אסור להשתמש בהם בשבת, קיים קושי לקבוע בוודאות האם יש לאסור את השימוש בהם מדין 'עובדין דחול'.

והשאלה היותר גדולה היא, האם **בזמנינו** יש כוח לגדור גדר ולהחליט לאסור שימוש בכלים חדשים והמצאות חדשות, משום 'עובדין דחול'.

התעמלות בשבת

בנושא זה מצאנו שתי גישות בין פוסקי הדור האחרון, כדלהלן.

...

ביד מי הסמכות לקבוע מהו מעשה המוגדר כ'עובדין דחול'

יד. הנודע ביהודה (או"ח מהדורה תניינא סימן ל) אסר פתיחת מטריה בשבת משום איסור בניית אוהל ארעי בשבת. אולם החזון איש (או"ח סימן נב ס"ק ו) דחה דבריו, וכתב: "כיון שהוא גוף אחד, וכן דרך תשמישו, אין כאן אהל". ובהמשך כתב כי לדעתו "מה שיש לדון הוא משום תיקון מנא, כיון דבפתיחתו ראוי לשמש בו בכל מקום חשיב תיקון מנא טפי מפריסת אהל במקום זה, וגם אוושה מלתא טפי וניכר בו עובדא דחול וגורם פרצה". וסיים: "והרי הדבר מסור לחכמים לגדור גדר במקום הפרצה, וזה יותר חמור מאיסור פרטי ליחיד, כי זה גדר לעם כולו ולדורות".

בדברי החזון איש מבוארת הגישה, לפיה בכל דור ודור נמסר לחכמים לבחון ולהתבונן במעשים שנעשים, ואם נראה להם שיש בהם פרצה, מחובתם "לגדור גדר במקום פרצה". ולא עוד, אלא שהאיסור שבכוחם להטיל, חמור יותר מאיסור פרטי ליחידים "כי זה גדר לעם כולו ולדורות". ובכלל זה, ביד חכמים להחליט על מעשה כזה או אחר שהוא 'עובדין דחול'. ולכן עם המצאת המטריה, כשראו חכמי הדור שפתיחת מטריה בשבת היא פעולה שיש בה חשש איסור "תיקון מנא", ובפתיחת מטריה ברחובה של עיר בשבת עלול יום השבת להפוך להראות כאחד מימי החול - אסרו את השימוש בה. מן העבר השני, הגישה השניה המצויה בין פוסקים אחרים היא, שאין כוח בידי חכמי הדורות האחרונים לגזור גזירות חדשות מדעתם.

דוגמא אחת לגישה זו, נמצא בדברי הבן איש חי, שהתיר את השימוש באופניים בשבת במקום שיש בו עירוב, כמובא לעיל [אות ח]. ובספרו 'ידי חיים' שיצא לאור בערוב ימיו, חזר על ההיתר וכתב: "לכאורה יש לחוש לגזרה דשמא יתקן, והיה לנו לאוסרו, כמו שמצינו שגזרו שלא לשחות בשבת, גזרה שמא יעשה חבית של שייטים, וכיוצא בזה. אולם באמת שכל דבר שלא גזרו עליו חז"ל בפירוש, אפילו הוא דומה לאותו דבר שגזרו בו חז"ל, והגזרה היתה שייכת בו, מכל מקום הלכה פסוקה היא שאין אנו יכולים לאוסרו משום גזרה. והרי עינינו הרואות כמה דברים שהיה ראוי לחז"ל לגזור בהם אותם גזרות שגזרו בכיוצא בהם, ועם כל זה לא גזרו, והניחום בהיתרם. ולכן גם האופניים האלה, אפילו אם נמצא בהם טעם לגזור שמא יתקלקלו ויבאו לתקנם בשבת, ונאמר שבדאי אילו היו אופניים אלה בימי חז"ל היו גוזרים עליהם ואוסרים אותם, מכל מקום כיון שהחכמים הראשונים שהיה בכוחם לאסור משום גזרה, אינם מצויים עתה בזמנינו, אנו אין לנו את הכח לאסור את המותר משום גזרה. ואפילו בדבר הדומה ממש לדבר שגזרו בו חז"ל, הלכה פסוקה היא שאין לנו לגזור איסור על דבר המותר משום גזרה, אלא רק מה שאסרו חז"ל בפירוש, ותו לא מידי".

דברי הבן איש חי הובאו בשו"ת יביע אומר (ח"י או"ח סימן כז) בנדון "שעון אוטומטי הפועל ע"י מצבר חשמלי, אם מותר לענוד אותו על ידו בשבת, או שמא יש לגזור פן ילחץ על הכפתור החשמלי להאיר לו את מספרי השעון". ומהם למד הגר"ע יוסף: "אתה הראת לדעת שכל דבר שלא גזרו חז"ל עליו בהדיא, אין אנו יכולים ולא רשאים לגזור בו. שהרי כתב הריב"ש בתשובה (סי' רעא), שאפילו נשיא ישראל הגדול שבסנהדרין גדולה, שעומד לישראל בדורו תחת משה רבינו, אין בכוחו לגזור גזירה בדבר המותר מן הדין, אלא רק בהסכמת כל הסנהדרין או רובם, וכל התקנות והגזרות שגזרו רבותינו התנאים והאמוראים כולם היו ע"י מנין רוב החכמים שבדורותיהם. ומעתה אין שום איסור לענוד שעון אוטומטי".

בהמשך התשובה, מביא הגר"ע יוסף, כי הבדלי הגישות האם יש כוח ביד חכמי הדורות האחרונים לגזור גזירות חדשות, באו לידי ביטוי במחלוקת הגר"ש זאזאניץ ואיערבך והגר"ש אלישיב, האם מותר להשתמש בשבת בשעון שיש בו כפתורים חשמליים: "הגאון רש"ז אורבך (הובא בספר שלמי יהודה עמ' מט) כתב,

התעמלות בשבת

שאינ לנו לגזור כלל בשעון אוטומטי (החשמלי), ואילו היינו רשאים לדון בגזירות, היינו צריכים לגזור טלטול אפילו בשעון רגיל, משום דדמי למנורה של פרקים שחוששים שמא תפול ותתפרק ויחזירנה. ונמצא עושה כלי, כמ"ש בש"ע (סי' רעט ס"ז), וכן יש לגזור שמא יפסיק לפעול, ויתקן אותו בשבת. ואף ששם הביא לעומתו דעת הגרי"ש אלישיב שחשש קצת בזה, והצריך לעשות היכר ע"י כריכת חוט עליו ע"י עניבה, להזכירו שהיום שבת. וכל שהוא ע"י היכר שפיר דמי, משא"כ בלי היכר. ומה שאסר הגרי"ש אלישיב משום גזירה שמא ישכח וידליק האור בשעון האוטומטי בליל שבת, נראה דלטעמיה אזיל, לפי מה שכתב בשמו בספר ישיב משה טורצקי (עמ' כז), שאסור לנסוע על אופניים בשבת אפילו במקום שיש עירוב, גזירה שמא יתקלקל ויבא לתקן אותו. אבל מצד עובדין דחול אין לאסורו".

והגר"ע יוסף סיים: "וזה בניגוד למה שכתב הגרי"ח [הבן איש חי] ברב פעלים ח"א בהיתר נסיעה על אופניים בשבת, שאין לגזור גזירות חדשות מדעתינו, לאסור רכיבה על האופניים בשבת גזרה שמא יתקלקל ויבא לתקן. ומכל מקום לדעתי העיקר בזה כדברי הגאון מהרש"ז אורבך, שסובר שאין לנו לגזור גזירות חדשות מדעתינו, אפילו יש להם דמיון לגזרות חז"ל. וכדברי הגאון רבי יוסף חיים בספר ידי חיים הנ"ל".

איסור 'עובדין דחול' בזמנינו - נכלל באיסור של חז"ל או גזירה חדשה

טו. אולם האמת היא, שהאיסור להשתמש בכלים חדשים שלא היו בזמן חז"ל משום 'עובדין דחול', אינו מוגדר כגזירה חדשה של חכמי הדורות האחרונים, אלא **נכלל** באיסור זה, וחכמי הדורות מפרשים ומבארים את הגזירות והאיסורים של חז"ל, ורק **מתאימים** את המציאות לגזירות אלו, אך לא **מחדשים** גזירות מעצמם.

ולמעשה נחלקו בזה רבי צבי פסח פרנק, והציץ אליעזר (ח"ב סימן ו) שאסר להניח תבשיל בערב שבת על כירה שתידלק בשבת באמצעות שעון שבת כי **"יש לגזור לשמא יבואו להשים הקדרה גם בשבת** קודם הגעת זמן ההדלקה, מפני שלא נראה כל כך לאיסור, וידמה בדעתו שאין בזה שום איסור כלל אף משתחשך".

הגרצ"פ פרנק כתב (נדפס בתשובה הסמוכה, שם סימן ז) לציץ אליעזר: "ומה שכתב דיש לאסור ערב שבת אטו שבת, בזה יש לדון דמכיון שעובדא זו של כירת חשמל לא היה אז ולא אסורה, **אין בידינו לגזור מעצמנו**, וכענין שאמרו בירושלמי (שביעית פ"ב ה"ד) דאין מוסיפין על הגזירה".

ואילו הציץ אליעזר השיב לגרצ"פ פרנק (שם סימן ח) שאמנם אין ויכוח "שאינו לנו לחדש גזירות", אלא שכלל זה נאמר רק "היכי שבמפורש התירו הדבר ולא גזרו שום גזירה, ואנו רוצים לגזור ולאסור במה שהתירו. כגון בציצית שהתירו לא להסיר בכרמלית בשבת הטלית שנפסל, ואנו רוצים לאסור בזה, אין ביכולתנו, וכמו שמסביר הבית יוסף (או"ח סי' יג). וכן בההיא דרחיצה בשבת התירו במפורש הרחיצה, ורק אנו רוצים בזמנינו לגזור ולאסור מכיון דאפשר בלא רחיצה, בזה אמרינן דכיון דלא גזרו חכמים שרי. אבל בנדוננו שמצינו מפורש שגזרו בכדומה לזה משום שמא יבוא לעשות בשבת שפיר יש לומר שמדמינן מילתא למילתא לומר **שכוונת גזירתם היתה בזה ובכיוצא בזה**. בנדוננו הרי כן אסרו דבר כזה שיש לחשוש שיבואו לעשותו בשבת, ורק שעל זה ביחוד לא אמרו, **מפני שעוד לא היה מין מציאות כזה**. בזה שפיר יש לומר **שכולא חדא גזירה היא**, ואין זה **הוספה** על הגזירה, כי אם **ביאור כוונת גזירתם** שהיתה לגזור ולאסור **בכל הדומה למה שגזרו**, כשקרוב הדבר לחשוש שיבואו לעשות כן בשבת".

ולפי זה יתכן, כי לדעת הציץ אליעזר יש לאסור לנסוע בשבת ברכבת הנהוגה על ידי נכרים עבורם או במכונית ללא נהג, משום 'עובדין דחול', כי אין להגדיר זאת כגזירה חדשה של חכמי הדורות האחרונים,

התעמלות בשבת

אלא שזה נכלל באיסור 'עובדין דחול', היות ובסמכותם של חכמי דורינו לפרש ולהתאים את המציאות של זמנם לגזירות חז"ל.

המציאות כגורם מכריע באיסור משום 'עובדין דחול'

טז. לאחר סיום הלימוד במקורות שהובאו לעיל, אין כל צל של ספק שכאשר מפורש בגמרא בהלכה פסוקה לאסור מעשה משום 'עובדין דחול', ודאי שיש לקבל זאת ללא פקפוק.

אולם בכל מה שנודע למחלוקות פוסקי הדורות האחרונים, האם יש להגדיר שימוש בחפץ או פעולה כלשהי, כ'עובדין דחול', יש להעיר שתי הערות:

ראשית, נוכחנו לראות שיש פוסקים הסבורים כי בזמנינו אין לחכמים כח לגזור גזירות חדשות. ולכאורה בכלל זה, גזירה לאסור מעשה או שימוש בחפץ מדין 'עובדין דחול'.

שנית, בחלק גדול מהמקרים, איסור 'עובדין דחול' נובע מהצורך להימנע בשבת מפעולות ומעשים שבעשייתם עלול יום השבת להפוך להיות כאחד מימי החול. וכאן יש בהחלט לדון, האם מציאות החיים לא יכולה לגרום לשינוי ביחס לפעולה.

בהלכות בשר וחלב, התרחבות השימוש בחלב סויה ומלביני חלב פרווה, התירה את השימוש בהם בסעודות בשריות, למרות שבתקופה הראשונה, נאסר השימוש בהם משום 'מראית עין'. בהלכות פסח, המציאות שכיום במקומות רבים בעולם אוכלים בפסח "פיצה" הנראית כחמץ, גרמה לכך שכבר אין חשש לאיסור משום 'מראית עין' היות וידוע לכל שהפיצה כשרה לפסח.

ומעתה שמא נאמר שכאשר פשט שימוש בחפץ כלשהו בשבת, שוב אין לאסור את השימוש משום 'עובדין דחול', היות וכבר אין זה מעשה המיוחד דווקא לימות החול, וצ"ע.